

Rapport
Ht 2001–Vt 2004

Lustfyllt lärande

JÄMTLANDS LÄNS MUSEUM

Innehåll

Inledning	
Projektets mål	5
Utgångspunkter	5
Samverkan med högskolan	6
Genomförande	
Tidsresor	7
Metodkurser	7
Pedagogiska hjälpmedel	9
Nätverk	11
Metodutveckling inom Jamtli	14
Närmiljö	15
Metodkurser	15
Pedagogiska hjälpmedel	18
Nätverk	19
Metodutveckling inom Jamtli	19
Verksamhet i länet	21
Tidsresor	21
Närmiljö	25
Verksamhet i övriga landet och utomlands	
Tidsresor i övriga landet	29
Tidsresor utomlands	30
Resultat	
Problem	31
Framgångar	32

INLEDNING

Av Malin Bäckström

Projektet Lustfyllt lärande har genomförts tack vare pedagogiska utvecklingsmedel från Kulturrådet under ht 2001–vt 2004, med 750 000 kr per år i tre år. Projektet har genomförts vid Jämtlands läns museum i Östersund. Arbetet har, förutom vissa projektledarfunktioner, framför allt genom-

förts av två ”metodkonsulter”, Britt-Marie Borgström, förskollärare och museiutbildad, anställd vid Jämtlis förskoleverksamhet sedan 1991, och Ann-Charlotte Ernehed, adjunkt, projektanställd på Jamtli sedan 1999.

Projektets mål

Lustfyllt lärande kan beskrivas som ett metodspridningsprojekt. Det övergripande målet för projektet har varit att sprida det metodutvecklingsarbete som skett inom Jamtli under flera år till länets skola och förskola, för att lärare och förskollärare själva ska kunna använda metoderna.

Det tar tid att ta till sig nya metoder, varför tre år varit en förutsättning för att lyckas skapa något bestående, samt nå så pass många att verksamheten bland lärare och förskollärare därefter av sig självt kan generera nya medverkande. Medel för att nå målet har varit att *bedriva metodkurser*, vil-

ket har genomförts både för deltagare från länet men även från övriga landet, samt även innehållit handledning på plats, på så sätt att metodkonsulterna hjälpt lärare och förskollärare igång med arbetet, fungerat som bollplank och pedagogisk resurs, *utvecklandet av pedagogiska hjälpmedel*, där den viktigaste delen bestått i författandet av en bok resp. lärarhandledning om metoderna, *skapandet av nätverk* för alla de lärare och förskollärare som arbetar vidare med metoderna, samt *successiv metodutveckling*, både inom Jamtli, samt tillsammans med lärare och förskollärare ute i länet.

Utgångspunkter

En grundläggande utgångspunkt för projektet ligger i de nya förutsättningar som läroplanen och den nya lärarutbildningen innebär för skola och förskola. Nu framhålls ett nytt sätt att se på lärande med betoning på det flexibla lärandet och med utgångspunkt från elevens tidigare erfarenheter. Kulturarvet och vikten av det historiska perspektivet betonas. Metodiskt poängterar man lekens betydelse för lärandet, vilket främjar fantasi, inlevelse och kommunikation, samt vikten av problemlösning och självständigt sökande efter kunskap. I den nya lärarutbildningen fokuserar man på kunskapssamhället och den snabba samhällsförändringen.

Detta nya kräver en förändrad lärarroll, och gör det viktigt att hitta nya metoder och arenor för lärandet, ute i verkligheten, ett behov som tydligt kan kopplas till målet för projektet Lustfyllt lärande.

En annan utgångspunkt för projektet är det övergripande målet för Jämtlands läns museum att vara en resurs och bedriva verksamhet för hela länet. För Jämtlands län kan detta ses som en besvärlig uppgift med tanke på länets storlek. Från de mest avlägsna orterna innebär en resa till centralorten Östersund en sträcka på upp till 25–30 mil. Det säger sig självt att skolor och förskolor i länet inte på regelbunden basis kan åka och besöka Jamtli. Även uppsökande verksamhet från museet till skolorna i länet innebär långa resor och höga kostnader. Dessa omständigheter har bidragit till denna medvetna satsning på metodförmedling, att lära ut metoderna och låta lärarna/förskollärarna genomföra verksamheten själva.

En självklar utgångspunkt och förutsättning för projektet är det metodutvecklingsarbete som under senare år skett inom Jamtli. De båda metoder

som varit aktuella inom projektet, tidsresemotod och närmiljömetod, står båda för ett processinriktat, ämnesintegrerat och verklighetsbaserat lärande. Tidsresemotoden, som föddes inom Jamtli vid mitten av 1980-talet, utgår från ett lekpedagogiskt arbetssätt där barnen deltar i dramapedagogiska tidsresor i den egna närmiljön, till exempel en hembygdsgård eller kulturmiljö. Närmiljömetoden, som började utvecklas på en högstadieskola i länet vid 1990-talets början, innebär ett arbetssätt där eleven använder närmiljön som ett redskap i sitt lärande och upptäcker källor i både närsamhället och i arkiv, till exempel Minnesbanken på läns museet eller Lands-/Föreningsarkiv.

Samverkan med högskolan

Projektet har genomförts i samverkan med Institutionen för utbildningsvetenskap vid Mitthögskolan. Ett samarbetsavtal skrevs vid projektets början där tre delprojekt ingår, varav detta är delprojekt A. Mitthögskolan har sökt medel för B och C. I delprojekt B ingår skapandet av en 5-poängsutbildning med Jamtlis metoder som utgångspunkt och i delprojekt C ingår att göra detta kursinnehåll tillgängligt för lärarstudier inom Lugi – Lärarutbildning i glesbygd.

En viktig del i samverkan med Mitthögskolan har varit deras roll som vetenskaplig referens. Medarbetare från Institutionen för utbildningsvetenskap har ingått i projektet med syftet att anlägga teoretiska perspektiv på de båda metoderna. När det gäller tidsresemotoden har det framför allt handlat om teorier kring lekens betydelse för lärandet, medan närmiljömetoden behandlats utifrån teorier kring processer i lärandet och PBL (Problem-baserat lärande). I båda fallen har de teoretiska kopplingarna fått stor betydelse för att synliggöra och förstärka metodernas värde i förverkligandet av den nya skolan/förskolan. De teoretiska perspektiven har synliggjorts dels i de pedagogiska

handledningar som skrivits, dels i de genomförda kurserna.

Under senare delen av projektperioden har insatser gjorts för att skapa en 5-poängskurs inom Mitthögskolan där de båda metoderna ska ingå. Planen har varit att först genomföra kursen som en pilotkurs och att den därefter skulle ingå som en tillvalsdelen i den ordinarie lärarutbildningen. Av olika skäl (bland annat finansieringsproblem från Mitthögskolans sida) har pilotkursen fått ställas in vid ett par tillfällen, varför den ännu inte hunnit prövas. Nu har den dock antagits som en ordinarie kurs i Mitthögskolans kurskatalog, och ges från och med hösten 2004.

Mitthögskolan har haft en viktig roll som ansvarig för utvärdering av projektet. En särskild utvärderingsrapport har skrivits och ligger som bilaga till den här rapporten. Utvärderingen har dels bestått av en enkätundersökning bland lärare och förskollärare som deltagit i kurser under hela projektperioden, samt genomförandet av ett antal djupintervjuer.

Tidsresor

Av Britt-Marie Borgström

Metodkurser

Utvecklandet av de metodkurser som vi inom projektet Lustfyllt lärande genomfört har sin bakgrund i EU-projektet ”Tidsresan ut i länet” som genomfördes under åren 1997–98.

Målgrupper

Under projektet Lustfyllt lärande har vi kunnat erbjuda tvådagarskurser i tidsresemetoden i en mera kontinuerlig omfattning.

Målgruppen har främst varit lärare inom förskola, tidigare delen i skolan 6–12 år och medlemmar i hembygdsföreningar. Antalet deltagare från andra målgrupper har strömmat till under projektets gång. Nyckelpersoner i kultur-, barn- och ungdomsförvaltningar har deltagit. Pedagogiskt ansvarig personal från kommunala, regionala och nationella museer har också ökat i antal.

I och med att föreläsningsverksamheten som är knuten till projektet ökat nationellt och internationellt når vi allt fler från hela landet, vilket avspeglar sig i kursdeltagarnas hemorter.

Vi försöker uppmana kursdeltagarna att ta med sig sina kollegor från förskola och skola liksom representanter från det lokala museet eller hembygdsföreningen. I det fortsatta egna arbetet med tidsresor är det en fördel att flera personer delar samma erfarenheter från kursen.

Kursinnehåll

Det övergripande syftet med kurserna är att kursdeltagarna själva ska kunna omsätta metoderna i sin egen verksamhet. Därför strävar vi efter att våra metoder ligger i linje med och är överförbara till förskolans och skolans värld.

Kurserna har anpassats till kursdeltagarnas skiftande yrkesbakgrund och önskemål om inriktning. Till exempel har tidsresor för olika åldrar av barn presenterats. Hur man arbetar på Historieland med att levandegöra historia för vuxna via rollspel har också ingått i vissa av kurserna.

Vidare har kursinnehållet kunnat redovisa projektets olika satsningar på till exempel tidsresor för äldre barn med värdegrundsinriktning. Även satsningar på berättandet som en metod att nå barn med kulturhistoriska upplevelser och kunskaper har ingått. Man kan säga att kurserna blir dels en spegling av var vi på Jamtli står i nuläget pedagogiskt samt en strävan efter att försöka vara lyhörda till de kursdeltagare som vi möter och leva upp till deras önskemål.

Tvådagarskurserna innehåller inledningsvis en teoretisk och metodisk del baserad på tidsresemetoden anpassad till olika åldrar. Denna del i kursen har under projektet fått ytterligare tyngd och utvecklats genom publiceringen av boken *Tidsresan – Lek och fantasi som pedagogisk metod*. Kursdeltagarna har via boken möjlighet till ytterligare fördjupning i de delar som berör teoretiska aspekter på lek och lärande. De får, förutom de rent metodiska stegen i tidsresan, exempel på vilka olika teoretiska perspektiv som kan anläggas på tidsresorna.

Under den första kursdagen ges möjlighet att ta del av andra former av verksamhet som utvecklats utifrån tidsresemetoden. Till exempel presenteras *Lek & lärmiljöer* och dess lekbara rekvisita. Kopplingen till kursdeltagarnas möjligheter att omsätta idéerna i sin egen vardag på förskolan/skolan knyts samman med praktiska exempel från olika verksamma tidsresegrupper ute i länet och landet.

Under eftermiddagen görs besök i museets arkiv Minnesbanken. Där får kursdeltagarna en presentation av de olika typer av arkivmaterial som finns representerade, samt hur man själv hittar i materialet. De som arbetar med äldre barn får också en inblick i hur man kan arbeta med sin närmiljö och arkivmaterial. För de som arbetar med de yngre barnen presenteras museets stora fotosamlingar. Kursdeltagarna får också en kortare presentation av andra arkiv, till exempel de kommunala arkiven och Lands- och Föreningsarkiven. Ibland har vi förvånats över att många lärare saknar kunskap

om vad de egna lokala museerna och arkiven kan erbjuda. Tid har lagts på att kursdeltagarna själva ska kunna botanisera i arkivmaterialet och på så sätt bli bekanta med Minnesbanken.

Praktik i centrum

Mixen av teori och praktik har sedan starten av kurserna varit stommen i kursupplägget. Under den andra kursdagen står praktiken i centrum. Då får kursdeltagarna möjlighet att delta i och uppleva en tidsresa. Denna del av kursen har varit mycket uppskattad. De får också ta del av olika typer av faktamaterial som vi använt oss av som underlag vid planeringen av tidsresan samt tillgång till den finplanering vi sammanställt. Allt för att kunna ge en bild av hur en tidsresa blir till. Därefter ges tips på hur man skapar sin egen tidsresa.

Viss kurstid har även lagts på att visa olika möjligheter till finansiering av tidsreseprojekt.

Under den avslutande eftermiddagen diskuteras tidsreseidéer som spontant uppstått under kursdagarna. Den här delen av kursen brukar tyvärr bli alldeles för kort men att börja reflektera och samla sina intryck tror vi är ett viktigt avstamp för att sedan kunna gå vidare i sin egen vardag och planera sitt tidsreseäventyr.

Samkväm

Tvådagarskurserna innehåller ett samkväm på kvällen med enklare förtäring och en dramatiserad visning av museets utställningar. Vi har valt att satsa på detta kvällsarrangemang eftersom vi allt för ofta upplever att det inbjuds till kurser och konferenser där tid inte finns avsatt till att besöka värdmuseets egna utställningar. Här får vi också möjlighet att visa hur vi arbetar med vuxengrupper.

Arbetslagsutbildningar

Under det sista året av projekttiden har vi fått önskemål om arbetslagsutbildningar för förskole- och skolenheter samt en kulturskola. Utbildningarna har vänt sig till arbetslag på cirka 10–15 personer och pågått under en och en halv dag. Arbetslagen har varit väl medvetna om sina mål och syften med kursen och många har redan påbörjat tidsreseprojekt men vill få nya infallsvinklar och stöd i det

fortsatta arbetet. Eftersom alla har känt varandra och grupperna varit små har det varit öppna och spontana diskussioner. Deltagarnas utvärderingar har berättat om hur viktigt det har känts för arbetslaget att få möjlighet att åka iväg tillsammans och att kunna få möjlighet att fokusera. Kursens upplägg innehåller viktiga sociala faktorer som är berikande och utvecklande.

Omfattning av kurstillfällen

Kurser i tidsresans metod har genomförts som tvådagarskurser två gånger per läsår. Vid varje kurstillfälle har cirka 20–25 personer deltagit.

Varför vi valt detta upplägg har olika orsaker. Dels är det en anpassning till när förskolan och skolan har bäst möjlighet att komma på kurs. Erfarenheten säger oss att senare delen av september när inskolningsperioden är över har varit en bra tidpunkt samt april månad innan alla lov tar vid under maj månad. Med några undantag för att anpassa oss efter målgruppens förutsättningar att kunna deltaga.

Tvådagarskurser

- År 2001: tre kurser varav en på Jamtli, och två vid Fjällmuseet, Härjedalens kommun
- År 2002: fyra kurser på Jamtli
- År 2003: fyra kurser på Jamtli
- År vt 2004: en kurs på Jamtli

Arbetslagsutbildningar

- År 2004: tre kurser varav två på Jamtli och en i Lycksele
- Kursdeltagare totalt: 186 personer

Nationellt och internationellt

Ytterligare en variant på kurser är de som förläggs på plats ute i landet. Eftersom efterfrågan på den typen av kurser har ökat under projekttiden har vi utvecklat en kurs som går att genomföra på annan plats än Jamtli. För att klara av att genomföra den med enbart en kursledare och med ett minimum av rekvisita har kursdeltagarna enbart fått prova på en upptakt och en avslutning av en tidsresa. På de orter där lokala tidsresegrupper är verksamma har en kurs i nära samverkan med den lokala grup-

pen genomförts. Då har kursdeltagarna fått delta i en hel tidsresa ute i en befintlig kulturmiljö. För att kunna genomföra den här typen av kursdagar krävs ett nära samarbete med den lokala tidsresegruppen och museet på orten.

- År 2002: en kurs i Helsingfors
- År 2003: en kurs i Wasa
- År 2004: kurser i Lycksele, Strängnäs och Hallstahammar

Tidsresekurs i Strängnäs.

Handledning

Efter genomförd kurs i tidsresemotodik har kursdeltagarna kunnat vända sig till oss för handledning. De har till exempel kunnat bolla tidsreseidéer, få information om fakta- och arkivmaterial knutet till olika teman samt haft möjlighet att låna rekvisita till sina olika tidsresor.

Erfarenheter

Att kurserna anpassas till kursdeltagarnas bakgrund och behov är viktigt. Dialogen och lyhördheten till den målgrupp som vi möter är alltid viktig för att nå ett bra resultat. Det är också bra om deltagarna har olika bakgrund, det vill säga förskola, skola, föreningsliv, kulturinstitutioner

osv. Detta skapar härliga möten som berikar deltagarna.

Att kursupplägget ständigt förnyas och anpassas till var vi själva står pedagogiskt på Jamtli är också viktigt att poängtera. Kurserna blir också ypperliga tillfällen att summera, reflektera och dra slutsatser kring våra egna arbetssätt och metoder. Tid som man alltför sällan tar sig men som kurserna tvingat oss att ta.

Värdet av att mixa teori och praktik kan inte nog betonas. Dessutom stärker det kontakterna i gruppen på ett positivt sätt.

Det är viktigt att vika tid under kursen till att kursdeltagarna får omsätta sina upplevelser och starta diskussioner kring hur de skulle kunna omsätta sina nyvunna idéer i egna tidsresor.

Framtiden

Intresset från övriga landet och även till viss del internationellt, när det gäller kursutbud och föreläsningverksamhet, har ökat under projektidens gång. Här ser vi ett fortsatt intresse efter projektets avslutning och under hösten 2004 planeras ytterligare en tvådagarskurs samt ett antal kurser och föreläsningar ute i landet. Dessutom en kurs i tidresemotodik med skogstema i samarbete med Skogen i Skolan, SIS.

Eftersom kurserna varit subventionerade under projektiden kommer kostnadstäckning att krävas för de framtida kurserna.

Vi ser en framtida modell växa fram där museets roll alltmer blir att stötta och sprida metoder i växelverkan och dialog med främst förskola/skola samt i samarbete med andra regionala och kommunala museer och hembygdsföreningar.

Pedagogiska hjälpmedel

Boken om tidsresan

Under projektiden har tidsresans metod dokumenterats genom skapandet av boken *Tidsresan – Lek och fantasi som pedagogisk metod*. Produktionen av boken har skett i samverkan med Nordiska museet och Institutionen för Utbildningsvetenskap vid Mitthögskolan.

Behovet av denna bok har vuxit fram under det senaste decenniet eftersom allt fler har inspirerats av tidsresemotoden och gjort den till en del av sin

pedagogiska verksamhet. För oss har det känts viktigt att dela med oss av våra erfarenheter. Men vi har också känt behovet av att dokumentera hur tidsresemetoden en gång startat hos oss på Jamtli och vilka ytterligare former av verksamhet som den lett vidare till.

Rekvisitalådor

Under 1980-talet producerade Jamtli en mängd museilådor som finns tillgängliga att låna för skolan. De har teman som Skafferiet – mathållning förr, Gammeldags skola, Lindebarnet – om spädbarnsvård förr. Med erfarenhet från dessa museilådor producerades under projekttiden en rekvisitalåda, *klädväskan*, eftersom vi hade fått önskemål från tidsresegrupperna om att kunna låna dräkter till tidsresornas genomförande. Klädväskan innehåller sekelskifteskläder till en hel skolklass samt vuxenkläder för två kvinnor och en man. Namnskyftar ingår också med för Jämtland typiska sekelskiftesnamn. I klädväskan finns litteratur om klädsel förr och även en del sagoböcker. Uppförstorade fotografier i svartvitt från museets bildsamling visar på klädseln hos barn och vuxna vid förra sekelskiftet. Bilder som passar bra att samtala kring.

Klädväskan stod klar våren 2003 och har lånats vid åtta tillfällen från och med 2003 främst av skolor.

Förutom klädväskan har en rekvisitalåda på tema ”fäbodliv” producerats, med utrustning för bland annat smörkärning och osttillverkning.

Sagorekvisita

Vid öppna förskolan på Jamtli har speciella berättar- och sagostunder utvecklats för barn. De kallas för ”sagofällen” och bygger på att barnen *hör* sagan berättas, att de får *uppleva* hur sagan gestaltas via sagorekvisita och att de sedan själva får *göra* sagan genom att hantera föremålen/sagorekvisitan. Till de olika sagor som berättas för barnen har en speciell sagorekvisita tagits fram. Det är ofta miniatyrer av betydelsebärande föremål i sagorna. Under det senaste årets kurser har vi presenterat våra arbetssätt med sagofällen som vänder sig till yngre barn från tre år, samt dramatiserade sagovandringar för olika åldrar i museets basutställningar. Sagovandringar som dels har haft folksagan som

tema och dels sagor som kretsar runt speciella kulturhistoriska föremål i samlingarna. Denna typ av sagovandringar och berättarstunder med kulturhistoriska teman passar utmärkt att genomföra på förskolan/skolan eller varför inte i sin hembygds-gård eller ute i skogsbrynet!

Sagorekvisitan utlånas på samma sätt som övrig rekvisita till förskolor och skolor.

Uppförstorade temabilder

De bilder i olika teman som vi tagit fram ur museets bildarkiv och förstorat, har kunnat lånas av de olika tidsresegrupperna. På så sätt har de både kunnat användas som förberedelse- och uppföljningsmaterial till deras egna tidsresor, samt till de tidsresor som vi erbjuder grupper som bokar tidsresor hos oss.

Erfarenheter

Vi har haft en kluven inställning till framtagningen av rekvisitalådor. Dels har tidsresegrupperna önskat sig färdiga rekvisitalådor som underlättat tidsresornas genomförande samtidigt som vissa av grupperna satsat på att tillverka egna. Att skapa sin egen rekvisitalåda är förstas det mest praktiska på sikt. Då finns allt på plats. Om vi hela tiden från museets sida serverar med material finns en risk att vi tar ifrån tidsresegrupperna glädjen i att skapa själva. Spinoffeffekter av att man skapar själv är också det engagemang som väcks i bygden kring tidsreseprojekten när hembygdsföreningar, byalag med flera dras in i verksamheten. Liknande rekvisitalådor men med de teman som ofta grupperna arbetar med som till exempel tema tvätt och julen har på vissa platser börjat byggas upp. Från museets sida hade vi först en tanke på att även skapa en rekvisitalåda i just tema tvätt men vi avstod när vi insåg att grupperna hellre bygger upp en egen depå av rekvisita på hemorten. Däremot har vi stöttat med utlån av kompletterande specialrekvisita som kan vara svår att få tag på till exempel vissa specialredskap vid tvätt.

Bilaga: innehåll klädväska

Nätverksträff i Ängersjö skogsmuseum i Härjedalen.

Nätverk

Bakgrund

Efter att kursdeltagarna deltagit i tidsresemetodikkurser erbjöds de att delta i nätverksträffar. De första nätverksträffarna ägde rum under projektet ”Tidsresan ut i länet” 1998–1999 med deltagare från de kurser som genomfördes under dessa år. Den ursprungliga tanken med nätverksträffarna var att utbyta erfarenheter kring tidsresor.

Önskemålet från deltagarna var att nätverksträffarna skulle vara mera temanriktade, med teman som man ofta arbetade med i förskolan och skolan och till vilka olika tidsresor kunde knytas. Nätverksträffarna har under projektiden utvecklats till att deltagarna fått kunskap, idéer, faktaunderlag och tips på rekvisita för att kunna skapa egna tidsresor.

Innehåll

Nätverksträffarna har ägt rum ute i länet under en och en halv dag vid två tillfällen per läsår.

Varför vi fortsatt att förlägga träffarna ute i länet

och inte på Jamtli beror på att vi vill ge möjlighet för deltagarna att mötas i tidsresemiljöer formade av dem själva och att få möjlighet att besöka de hembygdsgårdar eller skolor där tidsresor genomförs och där till exempel Lek & lärmiljöer byggts upp. Ofta har valet av plats varit avhängigt om det funnits en aktiv tidsresegrupp eller hembygdsförening på plats som kan bistå med planering och genomförande av nätverksträffen. Vi har även samarbetat med andra organisationer och projekt, se nedan.

I upplägget av nätverksträffarna ville vi kunna förena teori och praktik. Vi hade upplevt den mixen som mycket positiv under våra tvådagarskurser och ville hålla fast vid det.

Teoridelen bestod av inbjudna föreläsare som speglade ämnet utifrån sin ämneskompetens och med ett kulturhistoriskt perspektiv. Praktiken bestod i att vi tillsammans prövade de aktiviteter som barnen skulle kunna få delta i under tidsresorna. Hanterandet av redskap från förr knutet till olika teman. Det upplevdes viktigt att vara trygg

i den aktivitet som man sedan skulle genomföra med barnen under tidsresans gång. Avslutningsvis ”knöts påsen ihop” genom att vi diskuterade olika varianter på tidsresor på temat, tänkbara roller och rekvisita som kunde behövas vid genomförandet.

Vatten och tvätt, våren 2002

Nätverksträffen genomfördes i samarbete med tidsresegruppen i Sveg och Svegs hembygdsförening i Härjedalens kommun.

Den föreläsning som hölls fokuserade på genusperspektiv genom en historisk tillbakablick på kvinnliga och manliga roller i bondesamhället. Vi dök även ner i tvättens teknikhistoria, gjorde kopplingar till naturvetenskap och teknik, folktro och prövade hela tvättprocessens olika redskap. Dessutom botaniserade vi i arkivmaterial från museets Minnesbank, främst foton och uppteckningar i temat.

Skogen, hösten 2002

På plats i Ängersjö skogsmuseum i Härjedalen i samverkan med Ängersjö byalag genomfördes nästa nätverksträff. Här har sedan tio år tillbaka pågått ett forskningsprojekt med Stockholms universitet som huvudman.

Under nätverksträffen fick vi en historisk genomgång av skogsbruket från sekelskiftet fram till andra världskriget. Dessutom prövade vi på att hantera olika redskap som hörde till skogsavverkning förr. Lärare från Älvros skola deltog också och berättade om sin skolskog och resor i tiden med storyline-metoden. Vi hade fått önskemål om att även fokusera på hur man kunde arbeta med yngre förskolebarn och tema skogen. Med det perspektivet presenterades möjligheten att arbeta med sagoberättande och sagorekvisita.

Vi samarbetade här med biblioteket i Sveg som ställt samman en temalåda med sago- och faktaböcker. Övriga samarbetspartners i nätverksträffen var Skogen i Skolan och Skogsvårdsstyrelsen.

Mathållning, våren 2003

I samverkan med projekt Mångfald, ett mångkulturellt kvinnoprojekt som riktar sig till invandrarkvinnor, och Ströms hembygdsförening genomfördes nätverksträffen i Strömsund, Strömsunds kommun. Under kursdagarna stod mathållning förr i centrum. Föreläsningar som ”Från självhåll till konservburk” och en stor gemensam matlagningskväll i en av gårdarna på hembygdsområdet där allt från kams till kavelrån stod på menyn.

Nätverksträff i Hallen, Åre kommun.

Många intressanta jämförelser gjordes mellan till exempel den chilenska maten och den traditionella jämtska som lagades under kvällen. Nästa dag bjöds kursdeltagarna på en härlig lunch med smakprov på mat från de olika kulturer som finns representerade i projekt Mångfald. Nätverksträffen innehöll också en presentation av arkiv- bildmaterial och litteratur i ämnet mathållning. Rekvisita och museilådor i temat presenterades också.

Jultraditioner, hösten 2003

I samarbete med tidsresegruppen och hembygdsföreningen i Hallen, Åre kommun genomfördes nätverksträffen i tema Julen förr. Föreläsningen handlade om gångna tiders jultraditioner. Här gavs möjlighet att göra julpynt från förr under ledning av en av länets slöjdare. Den lokala tidsresegruppen hade en uppskattad presentation av sina Lek & lärmiljöer i hembygdsgården, Lill-Bua och Lekfjösset. De berättade också för deltagarna om hur deras tidsresor i olika teman brukar genomföras. Under den gammeldags middag som bjöds på under kvällen hade även övriga tidsresegrupper möjlighet att berätta om sina verksamheter.

Hantverk, våren 2004

Under våren 2004 genomfördes den sista nätverksträffen inom ramen för projektet. På önskelistan stod denna gång tema hantverk. Träffen förlades till Härjedalen och Fjällmuseet i Funäsdalen. Denna nätverksträff genomfördes i samarbete med Skogen i Skolan, Hemslöjdskonsulenterna i Jämtlands län och Härjedalens Fjällmuseum.

Inom tidsresegruppen finns hög kompetens bland vissa av deltagarna på näverslöjd. Genom att nyttja deras kompetens som kursledare kunde vi erbjuda en nätverksträff där björken stod som tema. Näverslöjd, tillverkning av kvastar och vidjor ingick. Länets nya hårdslöjdskonsulent deltog också och lärde oss att tillverka och dekorera krockar av rått virke. Eftersom kursen genomfördes på Fjällmuseet hade vi tillgång till museets fantastiska folkkonstsamling. Vi besökte även Fjällviolens barnskola där lärarna utvecklat arbetssättet Upplevelseresan där bland annat tidsresan ingår som en del av verksamheten.

Erfarenheter och framtidsvisioner

Tack vare projektet har vi haft möjlighet att under några år pröva oss fram till en form av nätverks-

träffar som vi tror innehåller ett bra koncept. Genom att vara lyhörda gentemot tidsresegruppernas synpunkter samtidigt som vi kritiskt utvärderat vår egen roll, har vi fått vägledning i hur nätverksträffarna kan utformas. Nästa tema kommer att vara årets högtider och folktro knutet till dessa. Nätverksträffen kommer att äga rum 14–15 mars 2005 på Arbetarmuseet på Tossön i Åre kommun.

Återigen är denna tematiska mix av teori och praktik att föredra. Att dessutom ge tid och möjlighet till den lokala tidsresegruppen som även är med och praktiskt arrangerar träffen, att berätta och visa sin tidsresemiljö och sin verksamhet är mycket värdefullt. De tjänar som inspirerande exempel på hur tidsreseidéerna kan omsättas i praktiken på den egna hemorten. Dessutom finns stor kompetens hos kursdeltagarna som vi under den senaste nätverksträffen försökt lyfta fram och sätta fokus på.

Att förlägga träffarna ute i länet hos de lokala tidsresegrupperna eller i en kulturhistorisk miljö som ligger i linje med det tema vi vill ta upp anser vi som mycket viktigt. Att på plats få känna in miljön och möta tidsresegrupperna på hemmaplan är av stort värde. Det har också medfört att både den lokala förskolan/skolan, och hembygdsföreningen på platsen fått positiv uppmärksamhet vilket gynnat alla parter. Dessutom ligger det i linje med Jamtlis strategiska mål att förlägga mera av sin verksamhet ute i länet.

Eftersom alla som gått tidsresemetodikkurserna erbjuds att delta på nätverksträffarna och kursdeltagarna ständigt växer i antal sker en naturlig påfyllning. Vid de senaste tillfällena har över 30 personer deltagit. Detta är egentligen en för stor grupp för de lokaler och den typ av kursverksamhet som erbjuds. Men för att nätverksträffens upplägg ska kunna leva vidare och inte kvalitén ska bli sämre, tror vi att ett tak på max 20–25 personer ska sättas för att våra syften med träffen ska bibehållas. En framtida lösning för att möta det stora intresset skulle kunna vara att dubblera antalet träffar för att nå alla intresserade.

Det finns idéer på att skapa lokalavdelningar till nätverket på olika platser i länet och landet. Tidsresegrupperna kunde träffas lokalt och få stöd och utbyte av varandra.

Vi har tack vare projektet haft möjlighet att hålla mycket låga priser på nätverksträffarna, något som vi inte kommer att kunna fortsätta med när projektet nu tar slut. Vi har diskuterat detta med nätverksgruppen och föreslagit att dra ned på antalet träffar till en gång per år samt att höja priset. Vår förhoppning är att trots ett högre pris kunna fortsätta med att arrangera träffarna.

Eftersom nätverket spänner över fler delar av landet än Jämtlands län finns också önskemål om att anordna nätverksträffar utanför länets gränser. Vi ser här förutsättningar att skapa ett forum för olika grupper som arbetar interaktivt med barn och kulturhistoria. Inte enbart riktad till museipedagoger utan en mix över sektorsgränserna. Men vi är också medvetna om den problematik som ligger i att vidmakthålla detta nätverk och kunna fungera som spindel i nätet när projektmedlen är slut.

*Bil inbjudan till Tidsresemetodik kurs 04 och nätverksträff 04.
Bil Press bilaga artiklar*

Metodutveckling inom Jamtli

Tidsresemetod för äldre elever

Hittills har tidsresemetoden på Jamtli i första hand använts för förskolebarn och skolbarn upp till ca 10 år. Inom Lustfyllt lärande har nu metoden utvecklats och prövats på åldersgruppen 10–12 år, dvs ca åk 4–6. De tidsresor som normalt genomförs med de yngre barnen kan i och för sig fungera även med de äldre, men dessa nya försök innebär ett steg vidare mot en mer åldersanpassad form.

Några huvudsakliga delar som utvecklats har varit dels att starta arbetet redan i skolan så att eleverna är förberedda redan när de kommer till Tidsresan, att utöka förutsättningarna för att eleverna själva ska kunna ta del i och påverka dramat, samt att välja en tidsepok och ett ämnesinnehåll som kan leda till mer avancerade värdegrundsdiskussioner.

Den tidsepok som valts har varit Beredskapstid, året 1942, med utgångspunkt i Jamtlis Per-Albintorp. Eftersom den lokala historien kring denna tid är relativt obekant för eleverna (oftast

vet de mer om 2:a världskriget i Tyskland) krävs ordentliga förberedelser kring innehållet innan man deltar i Tidsresan. För detta har ett relativt omfattande studiematerial tagits fram bestående av två väskor fyllda med föremål, foton, arkivmaterial litteratur och filmtips. Väskorna lånas till skolan och eleverna arbetar med materialet inför Tidsresan. I ett par klasser som prövade materialet, gjordes detta med hjälp av Story-linemetoden, vilket fungerade väldigt bra.

Resultatet har blivit en Tidsresa där eleverna kan delta mycket mer aktivt och där Tidsresan blir en avslutning på ett arbete som genomförts i skolan, till skillnad från Tidsresorna för de yngre barnen som oftast inleder ett arbetsområde. Tidsresan har lagts upp så att eleverna vid flera tillfällen "tvingas" ta ställning, göra val och påverka olika situationer. Varje elev får en egen roll, som förutom ett nytt namn innehåller en specifik rollkaraktär, vilken tillsammans med det innehåll eleven själv väljer att tillföra bidrar till deras aktiva medverkan. Tidsresan har innehållit tidstypiska praktiska aktiviteter som att t ex koka surrogatkaffe, baka kristidskaka etc.

Valet av ämne – Beredskapstid – ger under dramaets gång, samt även efteråt, upphov till diskussioner kring t ex solidaritet med de finska krigsbarnen eller flyktinghjälp. Ska man ingripa och ta egna initiativ? Vilket ansvar har man som medmänniska?

Normalt ingår inte 1940-talets historia i kursplanen för åk 4–6, men man har från lärarhåll upplevt just kopplingen till värdegrund som värdefull, och man kan se tidsepoken mer som ett medel för att utifrån dramaupplevelsen samtala med eleverna kring dessa frågor utifrån ett nutidsperspektiv.

Tidsresedeltagare bakar kristidskaka 1942.

Närmiljö

Av Ann-Charlotte Ernehed

Vision för närmiljö-pedagogik: Att inspirera eleven att inhämta kunskap om sin bygd främjar elevens lärande. Ungdomar som har kunskap och intresse för sin bygd, kan bli en resurs för sitt län. Det kan leda till en positiv utveckling, med fler människor som kan arbeta och bo i länet i framtiden.

Metodkurser

Metodkurserna i Närmiljöpedagogik har varit av olika karaktär beträffande antal timmar, innehåll och kursort. Det har erbjudits kurser från en halv dag upp till två dagar.

Kurserna har varit förlagda till olika platser: på Jamtli, i AV-Medias datasal eller på respektive skola i Jämtlands län.

Ämnesinnehåll

Ämnesmässigt har kurserna innehållit: Närmiljö-, arkiv- samt IT-pedagogik. Kurserna har haft följande upplägg:

Närmiljön som kunskapskälla

Halv- eller heldagskurs på aktuell skola med hela arbetslaget, som upptakt till närmiljö-temat. Kursen ger deltagarna inblick i vad metoden innebär samt hur Jamtli kan användas som kunskapskälla. I kurser ute på skolor i länet har ingått:

- Presentation av Närmiljö- pedagogiken samt Minnesbanken
- Visning av Arkivväskan och Beredskapsväskorna
- Planeringsarbete samt diskussion med arbetslaget om hur närmiljömetoden kan användas på den aktuella skolan.

Närmiljö och arkiv som kunskapskälla

Endagskurs på Jamtli med innehåll:

- Presentation av Närmiljö-pedagogik
- Presentation av Minnesbankens olika arkiv
- Handledning av individuella sökuppgifter i Minnesbanken

Tvådagarskurs på Jamtli, Lands- och Föreningsarkivet samt på AV-Media har innehållit närmiljö-, arkiv-, samt IT-pedagogik.

Lustfyllt Lärande: Tidsrese- och Närmiljöpedagogik

Heldagskurs på en skola i länet med innehållet:

- Närmiljö-pedagogik och Tidsrese-pedagogik

IT-pedagogik, Närmiljös databas

Hel- eller halvdagskurs på AV-Media, Östersund eller på den aktuella skolan med innehåll:

- Handledning i Närmiljös databas för lärare och elever
- Presentation av närmiljö-pedagogik

Kursupplägg

Kursen inleds med en bakgrund till hur arbetsmetoden har vuxit fram i skolan och på Jamtli. Se lärarhandledning.

Syfte och mål med Närmiljön som kunskapskälla är att: stärka elevens självkänsla och lokala identitet, använda elevaktivt arbetssätt samt använda IT-pedagogik.

Därefter skiljer sig kurserna åt beroende på om huvudfokus ligger på närmiljö-, arkiv- eller IT-pedagogik.

Närmiljöpedagogik

Arbetsplanen för närmiljömetoden – en modell att bli inspirerad av eller ta efter!

Jag beskriver arbetsplanen för kursdeltagarna, ungefär som jag gör i klassrummet för eleverna. Kursdeltagarna får en arbetsuppgift att göra ett ”litet” forskningsjobb själva. Arbetsgången följer samma arbetsplan som eleverna använder, när dom arbetar med närmiljötemat. Jag leder en diskussion med deltagarna, där jag skriver ned vissa stödord på tavlan. Diskussionen har följande upplägg:

Introduktion

Diskussion och analys av ordet ”närmiljö”.

Ämne

Vad finns i din närmiljö/ ditt närsamhälle som *du* tycker är speciellt intressant och vill veta mer om? Jag gör en mind-map på tavlan över närmiljöämnen. Det uppstår vanligtvis en positiv och intres-

sant diskussion omkring ämnena, oavsett om jag arbetar med lärare eller med elever.

Frågeställningar

Vad vet du redan om ditt ämne? Vad vill du veta om ämnet?

Processen övergår i uppgiften att formulera frågeställningar om ämnesområdet.

Lärarens uppgift är att handleda eleven, så att frågeställningarna blir tydliga och leder till en intressant och meningsfull forskning med bra och uttömmande svar.

Källor

Nästa steg i processen är att tänka efter.

Var och hur ska du få svar på dina frågor? Var finns information om ämnet?

Efter muntlig genomgång och diskussion om de olika momenten i arbetsplanen får kursdeltagarna en arbetsuppgift, att skriva en egen arbetsplan, som visar hur de planerar sin närmiljöforskning. Vid genomgång av arbetsplanen betonas vikten av att läraren bör kontrollera att elevens frågeställningar och källor blir bra formulerade, för att eleven ska komma igång med och få struktur på forskningsarbetet.

Redovisning

Vi har en diskussion i gruppen om följande frågor:

- Hur vill ni redovisa?
- Ska man bestämma redovisningsformen redan vid planeringen eller ska den växa fram tillsammans med den övriga arbetsprocessen?

Jag gör en presentation av elevernas redovisningsformer samt visar en utställning med elevarbeten, fotoaffischer m.m. Det är inspirerande för kursdeltagarna, att ta del av tidigare elevarbeten som har gjorts. Elevernas redovisningsformer, *se sid 25 ff.*

Arkivpedagogik

Minnesbanken

Presentation samt en övergripande orientering om de olika arkiven på Minnesbanken:

- Hur arkivet är strukturerat efter plats, tid, ämne eller person.
- Vilka förkunskaper man bör ha för att kunna söka i arkivet.
- Vad de olika arkiven innehåller.

Lärare i Minnesbanken. Börje Hall och Hans-Ove Andersson.

- Exempel från några arkiv till exempel foto, klipp och byggnadsinventeringar.
- Hur man dokumenterar foton samt mallar för foton.
- Hur man dokumenterar intervjuer samt mallar för intervjuer.

Efter informationspasset i Minnesbanken får kursdeltagarna själva söka källor i arkivet. De har då möjlighet att söka svar på de frågor som de har formulerat i sin arbetsuppgift. Detta är en bra övning för att söka i arkiv. Lärarna får prova på hur eleverna sedan ska arbeta.

Informations och arbetspasset i Minnesbanken brukar vara cirka 1,5–2 timmar.

Lands- och Föreningsarkivet

På Lands- och Föreningsarkivet håller arkivpersonalen på respektive arkiv i föreläsningsspassen. Deltagarna får en översiktlig information om:

- Hur Lands- och Föreningsarkivet är organiserat.
- Hur eleverna kan använda de olika arkiven.
- Pedagogiska hjälpmedel utarbetade av Landsarkivet och Föreningsarkivet.

Kursdeltagarna får göra en rundvandring i arkivet under professionell ledning. I arbetspasset ingår tid för frågor och diskussion runt arkivpedagogik.

Informationspasset och rundvandringen tar cirka 3,5 timmar.

Rekvisita

Under kursens gång har deltagarna möjlighet att studera och undersöka Jamtlis "Arkivväska" med material från Minnesbanken samt "Beredskapsväskorna" med material från beredskapstiden.

Se: Pedagogiska hjälpmedel sid 18.

IT-pedagogik, närmiljöprojektets databas

Systemutvecklaren, som har utformat databasen undervisar i hur databasen är uppbyggd samt hur man använder den. Han informerar om uppläggningsen av databasen samt handleder deltagarna i att spara information i databasen. De elevarbeten som läggs in i databasen kan även överföras digitalt till Minnesbanken. Varje lärare får ett lärarkonto samt ett antal elevkonton till sina elever. Systemutvecklaren erbjuder även handledning, till eleverna på skolan när de ska introduceras i databasens uppbyggnad och användning.

Övrigt

Guidad visning

I kurserna har även ingått guidad visning av Jamtlis utställningar.

Utvärdering

Kursen innehåller alltid en individuell utvärdering samt en diskussion om: Hur kan jag gå vidare på min skola?

Deltagare

Cirka 50 informationsmöten och kurser har hållits runt om i länet, se nedan. Målgrupperna har varit lärare, lärarstuderande, rektorer, politiker, elever, hembygdsföreningar, studieförbund med flera.

Informationsmöten

Målgrupp	antal
Lärare, lärarstuderande	454
Rektorer	66
Elever	287
Övriga	143
Summa	950

Kurser

Arbetslagskurser har hållits på följande skolor i länet:

<i>Bergs kommun</i>	
Rätans skola åk F–9	30 lärare
<i>Krokoms kommun</i>	
Ås skola åk F–9	25 lärare
<i>Åre kommun</i>	
Mörsils skola åk F–9	14 lärare
<i>Östersunds kommun</i>	
Ängsmoskolan	50 lärare
Friggaskolan åk F–8	25 lärare
Primrose åk 7–9 och gy.	25 lärare
PC åk 2 byggprog.	2 lärare
	elever: 25
Summa	176 lärare

Närmiljökurs två dagar på Jamtli

Personal från följande kommuner har deltagit

<i>Bergs kommun</i>	
Myrvikens skola åk 6–9	2 personer
<i>Härjedalens kommun</i>	
Ytterhogdals skola F–4	1 person
<i>Krokoms kommun</i>	
Komvux, kulturskolan samt Studieförbundet vuxenskolan	3 personer
<i>Strömsunds kommun</i>	
Frostvikens RO F–9	3 personer
Fjällsjöskolan F–9	1 person
<i>Bräcke kommun</i>	
Gällö skola åk 6–9	4 personer
<i>Åre kommun</i>	
Racklöfska skolan 6–9	2 personer
<i>Östersunds kommun</i>	
Parkskolan åk 6–9	9 personer
Lugnviksskolan	1 person
PC, gymnasium	2 personer
Primrose åk 6–9 och gymnasium	2 personer
<i>Stockholms kommun</i>	
Engelbrektsskolan åk 6–9	1 person
<i>Solna kommun</i>	
Kulturskola	1 person
Kommunarkivariater från fyra kommuner i länet	4 personer
Summa	37 personer

IT-kurs närmiljöprojektets databas

På AV-Media, Östersund:

Gymnasie- och högstadielärare från länet <i>Härjedalens kommun</i>	10 personer
Sveg <i>Strömsunds kommun</i>	25 personer
Gäddede	20 personer
Summa	55 personer

Pedagogiska hjälpmedel

Lärrarhandledning

En inspirationsskrift och handledning för lärare, museipersonal, föräldrar, skolledare och politiker har skrivits.

Syftet med handledningen är att beskriva och ge konkreta exempel på hur pedagoger med hjälp av närmiljön som kunskapskälla kan skapa ett lustfyllt lärande.

Till grund för handledningen ligger personliga erfarenheter från undervisning i skolan, arbete på läns museet, samarbete mellan olika skolor i länet samt samarbete mellan skolor och Minnesbanken.

Databasen <http://narmiljo.jamtland.net>

Databasen har utarbetats och uppdaterats av systemutvecklare under flera år, för att eleverna ska kunna publicera sina närmiljöarbeten på Internet samt överföra dem till Minnesbanken. På närmiljös hemsida finns handledning för elever resp. lärare med manualer för hur man sparar närmiljöarbetet i databasen. Varje lärare och elev som ska arbeta med databasen måste ha ett lärar- respektive elevkonto för att få behörighet att logga in på databasen. Lärare och elever kan sedan hämta manualen för att få instruktioner i hur man lägger in arbeten i databasen.

Är du intresserad av hur databasen fungerar gå in på <http://narmiljo.jamtland.net>

Minnesbankens arkivväska

I arbetet med att presentera och marknadsföra närmiljömetoden, har en arkivväska tagits fram som innehåller material från Jamtlis arkiv, Minnesbanken. Arkivväskan är lätt att ta med ut på

skolorna och den ger en god inblick i vad som finns på Minnesbanken. Skolorna har även möjlighet att låna väskan för att arbeta med den under en längre temaperiod.

Arkivväskan innehåller åtta mappar med exempel på material ur arkivet.

Hälften är framtaget utifrån ämnet hygien. Hälften utifrån Åre kommun. Inom båda finns fyra materialtyper:

<i>Blå mappar</i>	<i>foton</i>
<i>Gröna mappar</i>	<i>föremålsregister</i>
<i>Gula mappar</i>	<i>uppteckningar</i>
<i>Röda mappar</i>	<i>tidningsklipp och trycksaker</i>

Syfte

Syftet med arkivväskan är att få eleverna att upptäcka nya källor till kunskap utöver de traditionella skolböckerna. Meningen är att eleverna ska lära sig att hitta i Minnesbankens olika material och förstå hur de är uppordnade. De får också träning i att tolka materialet och försöka se hur det speglar sin tid. Ytterligare ett mål med arkivmaterialet är att eleverna övar sig i att tänka källkritiskt och att se de olika materialens för- och nackdelar.

Diskussionsfrågor

Till varje materialtyp hör ett antal diskussionsfrågor. Genom att diskutera de olika materialen kan eleverna upptäcka vilka olika sorters kunskap de innehåller, men även göra egna tolkningar och bedöma materialens tillförlitlighet.

Prova på att forska själv!

Utifrån studiepaketets material kan eleverna genomföra enklare forskningsuppgifter. Detta kan ses som en inledande övningsuppgift för att bekanta sig med arkivmaterialet och hur man strukturerar upp sin forskning.

Beredskapsväskorna

För att konkretisera beredskapstiden har ett par väskor från den aktuella tiden tagits fram, de så kallade "Beredskapsväskorna". Väskorna innehåller foton från Minnesbanken, musik och böcker samt militära föremål som eleverna har möjlighet att ta och känna på, vilket förmedlar en stark känsla från beredskapstiden.

Skolorna har möjlighet att låna väskorna kostnadsfritt från Jamtli.

Beredskapsväskorna har lånats ut bl.a. till

Bildtext... Bildtext...????????? Elevkurs PC databas.

Frostvikskolan i Gäddede där eleverna har forskat om beredskapstiden i Frostviken. Skolan har deltagit i Steps-projektet, ett samarbetsprojekt mellan Jamtli och Läns kulturen, se sid 28. Flera grupper hade olika teman från beredskapstiden. När eleverna gjorde filminspelning om beredskapstiden med bland annat Dr Hummel användes rekvisita ur beredskapsväskorna.

Nätverk

Lärare som har arbetat med närmiljömetoden har under flera år ingått i ett nätverk.

De flesta lärarna arbetar på högstadium och gymnasium. Det är alltid mycket stora problem, att friställa lärarna inom dessa skolorganisationer under skoltid. Det har varit ett återkommande problem, att hitta en gemensam tid för lärarna att kunna träffas. Närmiljöläraerna har därför huvudsakligen genomfört vidareutveckling inom det egna arbetslaget på skolan. Detta är också ett område, som har hög prioritet i dagens visioner om skolutveckling.

Ett par nätverksträffar har kunnat genomföras. En nätverksträff har varit förlagd till Jamtli och AV-Medias datasal i Östersund. En liknande träff har varit förlagd till Södra skolan i Sveg, Härjedalens kommun samt en tredje nätverksträff i Gäddede, Strömsunds kommun.

Nätverksträffarna har innehållit:

- repetitionskurs om databasens struktur och uppläggning
- praktiska övningar att spara information i databasen
- diskussioner om IT-etik
- diskussion om tekniska och pedagogiska problem
- presentation av hur närmiljömetoden har utvecklats på olika skolor
- presentation av samarbetet med Kulturskolan i en kommun
- presentation av samarbetet med Mitthögskolan och 5-poängskursen

Närmiljökonsulenten har hållit kontakt med lärarna i nätverket genom det regionala kommunikationssystemet i Jämtland, Z-online samt genom personliga besök på skolorna.

Metodutveckling inom Jamtli

Elevens egen forskning på Minnesbanken

Inom projektet har metoder för att ta emot elever i Minnesbanken tagits fram.

Eleverna har fått möta en helt ny kunskapsbank i samhället, en kulturinstitution utanför skolan som har en ovärderlig kulturskatt. Att upptäcka

lokalt material ger ofta eleverna aha-upplevelser som de sällan får i de traditionella läroböckerna. Att få inblick i arkivets uppbyggnad, lära sig söka källor i arkivet samt bearbeta källorna efter en bestämd struktur utvecklar elevens eget lärande.

Arkivpersonalen har tillsammans med närmiljökonsulenten provat olika former för hur ett elevbesök bäst ska utformas. En modell för elevbesök har sedan utvecklats på Minnesbanken.

Minnesbankens personal har i mötet med tonårselever lärt sig att stödja och uppmuntra eleverna på ett oerhört positivt sätt. Bilder har plockats fram otaliga gånger och tack vare personalens stöd har eleverna varit mycket entusiastiska och motiverade att söka information i arkivets källor. Eleverna har fått helt ny kunskap beträffande hur ett arkiv är uppbyggt.

För att sprida information om Minnesbanken har en pedagogisk arkivväska utarbetats, som har bidragit till att inspirera lärare på länets skolor att besöka Minnesbanken med sina elever, se sida 18.

Tack vare det stora antalet elever som besökt Minnesbanken under projekttiden har detta arkiv blivit ett oerhört levande, kreativt och välkänt arkiv i Jämtlands län. Kunskapssökning i elevens närmiljö samt i Minnesbanken har byggt en bro mellan 2000-talets pedagogik i skolan och museipedagogiken på Jamtli.

Arkivbesöket

Antalet elever, som besöker Minnesbanken samtidigt, bör vara maximalt femton personer. Studiebesöket tar cirka tre timmar, beroende på hur lång tid eleverna ska forska individuellt. Vid introduktionen presenteras några av Minnesbankens arkivdelar t.ex. klipparkivet, fotoarkivet och biblioteket. Studiebesöket kan givetvis planeras efter lärarens önskemål.

Efter ett studiebesök med introduktion och övningsuppgifter ska eleverna kunna fortsätta att söka i arkiven på egen hand. Det är enkelt att besöka Jamtli för elever inom Östersund, men medför givetvis kortare eller längre resor för elever som bor i andra kommuner. I Minnesbanken finns studiebas med skåp, där besökaren kan låsa in sitt material, för att ta en paus i arbetet och återkomma senare på dagen.

Elevkurs PC databas.????

Dokumentation

En struktur för dokumentation

En viktig målsättning för läns museet har varit att hitta en modell för hur eleverna kan använda sig av museets kunskapsmaterial. En lika viktig målsättning är hur eleverna ska dokumentera och strukturera insamlat material. För att underlätta detta arbete har Minnesbanken tagit fram mallar för elevens egen dokumentation. Genom att fylla i dessa mallar vid dokumentation av intervjuer, foton och föremål anpassas det insamlade materialet till museets insamlingssystem. Mallarna fungerar också som tydliga källhänvisningar till elevens information. Arbetet kan sedan överföras till Minnesbanken och kommer sedan, på samma sätt som Minnesbankens övriga material, att bli tillgängligt för allmänheten.

Elevarkivet

Skolelever är lika viktiga som alla andra när det gäller att tillföra och ”sätta in” ny kunskap i Minnesbanken. Resultatet, som elevernas egen närmiljöforskning ger, är ett utmärkt sätt att utöka samlingarna. De färdiga elevarbetena förvaras därför i ett speciellt Elevarkiv i Minnesbanken och kan i framtiden användas av både skolelever och allmänhet. I elevarkivet finns elevarbeten i form av häften samt videofilmer.

Tidsresor

Av Britt-Marie Borgström

Här följer några exempel från förskolor och skolor i länet som i sin verksamhet inspirerats av projektet.

Fjällviolens barnskola

På Fjällviolens barnskola i Funäsdalen, Härjedalens kommun, arbetar man efter en ”grön tråd”, ett helårs övergripande tema som bildar stammen på blomman Fjällviolen. Eftersom barnen vistas på barnskolan under sina första tre år i skolan har man tre olika teman som man arbetar läsårsvis med.

- 1:a året arbetar man med fokus på natur, kultur, historia och litteratur
- 2:a året är temat samhällsorienterande ämnen
- 3:e året är temat naturvetenskap

Arbets sättet bygger på en ämnesövergripande och tematisk metod där *upplevelseresan* utgör en viktig höjdpunkt. Den utgör starten på temat och sedan följer återkommande upplevelsemodeller under läsåret där tidsresorna är *en* variant på upplevelse. Drama som vuxna spelar för barn är en annan variant, sinnesupplevelser som förstärker upplevelsen av temat, besök i olika miljöer, även fiktiva. Olika typer av skapande aktiviteter.

Från Jamtli lånas olika temalådor och fotografier. Besök görs även i Lekstugan på Härjedalens Fjällmuseum.

Efter upplevelseresan följer en brainstorm tillsammans med barnen. Deras egna önsknings om fördjupningar i vissa delar av temat tas till vara och på så sätt sker en återkoppling till deras egna intressen.

Under läsåret skapar barnen sina egna läroböcker utifrån det tema man arbetar med och allt ordinarie skolarbete integreras på så vis i temat.

Vid terminsavslutningarna genomförs jul- och sommarfester där årets aktuella tema står i centrum.

Upplevelseresan till Dåtidsfjäll – temat för läsåret 03–04. Upptakten bestod av ett besök på en levande fåbod där barnens funderingar och frågeställningar väcktes. Verksamheten under läsåret kom att spegla bondens arbetsår och årets högtider.

Med utgångspunkt från dramatiserade rollfigurer, som de vuxna gestaltar, på en fiktiv gård, levandegjordes betydelsebärande händelser under året. Höstskörden med potatisdag, plockning av bär, saft och syltkokning. Jakt, fiske och slakt berördes under senare delen av hösten. Under november började julförberedelserna med bak, ljusstöpning, slöjd, städning och tvätt. Strax före jul gjordes också ett besök på Jamtli och barnen deltog i jultidsresor.

De tidsresor som Fjällviolens barn själva genomförde under hösten speglade olika nyckelhändelser i temat. Tidsresorna kunde spegla till exempel hembuföring med djuren från fåboden då *säteren* (fåboden) stängdes, älgjakt, mickelmässfirande och jultidsresa i en lokal bygdegård. Onsdagar veks till heldags temadagar för tidsresornas genomförande

Julavslutningen genomfördes i Fornminnesparken i direkt anslutning till Fjällmuseet. Föräldrar och anhöriga bjöds in till en gammeldags julmarknad där barnens alster såldes i skenet av facklor. Matematik stod naturligt i centrum under kommersen på marknaden där också gamla lekar, musik och sång framfördes.

Under vårterminen fortsatte arbetet med temat och då visade barnen stort intresse för Storsjöodjuret. Man studerade uppteckningar och forskade i sägner om jätteormar. En mängd olika former av Storsjöodjur skapades, vissa i snö med inbyggd rutschbana och andra i form av spel. I dramalek levandegjordes hur Storsjöodjuret en gång blev till. Barnen skrev också egna böcker om Storsjöodjuret. Hela arbetet integrerades i det ordinarie skolarbetet där läs och skrivförståelsen stod i centrum.

Tidsresor som genomfördes under våren var bland annat en forbondetidsresa som förlades i Fornminnesparken och som skildrar handeln mellan Sverige och Norge. Den anknyter till de forbönder som i nutid passerar genom Funäsdalen på väg till den stora marknaden i Röros. Praktisk forbondematte genomfördes på Fjällmuseet där ripor och mårds�kinn byttes mot sill, salt och mjöl från grannlandet.

Under läsåret kom skolans egen lekstuga att byggas om till en egen liten lekbar fåbod där barnen kunde utnyttja leken i sitt lärande. Som inspirationsmaterial lånades uppförstorade foton på fåbodar i omgivningen från Fjällmuseet. Under senare delen av terminen har lekstugan bytt skepnad till skogshuggarkoja där även tidsresor om skogsarbete har genomförts.

Bil Barnskolan Fjällviolens planering över läsåret 03-04.

Barnskoleklasserna vid Norra skolan i Sveg, Härjedalens kommun

Här har fem klasser samverkat kring genomförandet av tidsresor på hembygdgården i centrala Sveg. Vart tredje år arbetar barnskolorna med temat "förr i tiden" och tidsresorna utgör en integrerad del av detta. Tidsresemetoden har även överförs till andra teman än kulturhistoriska. Barnskolan Norrgården har bland annat arbetat med tema Afrika och på ett lekfullt sätt gjort en resa till Afrika. Just nu planeras en resa ut i världsrymden!

Under våren 2003 arbetade förskolan och skolan i Sveg med huvudtemat Härjedalen.

På förskolan Myran bestämde man sig för att angripa temat via en situation som barnen var bekanta med, att handla. Syftet var att barnen skulle utveckla ett kulturhistoriskt medvetande med utgångspunkt från jämförelser mellan handel förr och nu.

Barnen studerade gamla fotografier i hembygdsgårdens fotoarkiv och fann att en av de affärer som barnen ofta använder hade en tradition bakåt i tiden till 20-talets Sveg. Genom samtal med äldre Svegsbor och genom att studera gamla bilder växte bilden fram av hur affären Otto Bymans en gång sett ut. Genom studiebesök i den nuvarande affären Lill-Ica gjordes jämförelser mellan hur till exempel disken var placerad förr jämfört med nu, skillnaden mellan att köpa över disk och snabbköpets kundvagnar.

För att möjliggöra för barnen att få uppleva en gammeldags affär på nära håll bestämde sig förskolan för att bygga en egen liten affär "Bymans" på plats i förskolan. Från kommunens Idamic, vuxna funktionshindrade, beställdes en handelsbodsdisk med våg. De tillverkade också en del lekbara handelsbodsvaror i trä. Jamtli bistod med förslag på förlagor till varorna, etiketter med mera.

Tidsreselocket snurrar i Svegs hembygdsgård.

Under hela vårterminen deltog barnen i samlingar, två gånger per vecka, då de sågade, sandpappade och målade varor, skapade frukter av gips och bakade bröd av saltdeg.

Personal från andra förskolor har besökt Bymans för att inspireras av arbetssättet.

Temaarbetet Härjedalen utmynnade också i en utställning på kommunens medborgarhus, där man kunde besöka Bymans.

Bymans kommer under våren att flyttas till hembygdsgården eftersom förskolan Myran kommer att läggas ned. Motivet till varför den flyttas till hembygdsgården är att så många barn som möjligt ska kunna nyttja Bymans både under terminerna när tidsresor pågår på hembygdsområdet och sommartid när många turister besöker området.

Älvros skola, Härjedalen

Under den termin som man arbetade med tema Härjedalen gjorde Älvros skola tidsresor i Ängersjö skogsmuseum. Temat var skogsarbete förr och fettisdagstraditionen lyftes fram.

Älvros skola har även inspirerats av storyline metoden i sina tidsresor.

Kongrons föräldrakooperativ i Hede, Härjedalens kommun

Här har man tagit med sin barngrupp på tidsresor under ett helt år. Barnen har hälsat på i historien och träffat Gustav, timmerkörare och kockan Märnit på hembygdområdet. Två fiktiva personer som fått illustrera skogsnäringens betydelse historiskt. Barnen på Kongron har också varit på tidsresa till fåboden. Barnen fick innan tidsresan vara med på att kärna smör. Här kom museilådan "Skafferiet" om matlagning förr till användning som ett förberedande material.

Elevers val i Sveg och Bruksvallarna

På skolorna i Sveg och Bruksvallarna, Härjedalen, har barnen i årskurs 3–5 fått möjlighet att under elevens val delta i tidsresor.

Sveg, Norra skolan

Under en eftermiddag per vecka under hela höstterminen har barnen i årskurs 3–5 träffats på hembygdsgården. Tillsammans med den lärare som håller i aktiviteten har barnen diskuterat sig fram till vad de vill lära sig om förr i tiden. Barnens önskemål har varit stommen i de tidsresor som barnen sedan gjort. Tidsresorna har till exempel handlat om – en vardag på 1800-talet, tunnbrödsbakning, smörkärning, en gammeldags skoldag.

Bruksvallarna skola

I Bruksvallarna har barnen under en eftermiddag i sex veckor samlats i torpet Tröa från 1940-talet, ett torp som byalaget ställt till förfogande. Här har man utgått från Bruksvallarna förr i tiden och ifrån barnens egna funderingar och tankar om hur människorna en gång kan ha levt på den plats där barnen nu bor.

Barnens egna frågor har skapat tidsresans innehåll. De har själva fått ta ansvar för att göra namnskyltar och att hitta gammeldagskläder. Under tidsresorna har de fått uppleva att skura mattor nere vid ån, Ljusnan, lagat mat på järnspis och gått på älgjakt i skogen.

Högst på barnens önskelista låg att få sova över i torpet. Vid skymningen en hösteftermiddag samlades alla barnen i torpet och de fick uppleva en tidsresa som inrymde en hel kväll, natt och morgon med en mängd olika sysslor knutna till livet i torpet.

Hallen, Åre kommun

Här genomförs kontinuerligt 2–3 ggr/år tidsresor där förskolan, de yngre barnen i skolan och femåringarna som går på Kyrkans barntimmar samlas. Under några dagar är tidsresegruppen i Hallen ansvarig för att ta emot barnen från hela rektorsområdet i hembygdsgården Ivarsgården. Eftersom varje nytt tidsresetema kräver mycket planering, iordningställande av miljöer och rekvisitanskaffning är det en fördel att så många barn som möjligt får chans att uppleva tidsresan. Från hem-

Under tidsresan i Hallen tillverkas potatismjöl.

bygdsföreningen har man fått ett stort stöd, både i form av att medlemmarna deltar i olika roller och ekonomiskt till tidsresans förbrukningsmaterial. På hembygdsområdet har tidsresegruppen inrett ett lekfjös med husdjur av trä och en liten handelsbod, Lill-bua, efter förebild från Jamtli.

Järpen, Åre kommun

Här står man i startgroparna för att få börja med tidsresor i arbetarhistoriska föreningens lokaler på Tossön. Föreningen har renoverat en arbetarbostad och tidsresegruppen har fått möjlighet att disponera en tvårumslägenhet till tidsresor. Lägenheten är renoverad i 30–40-tals stil. Nu söker man gemensamt pengar från länsstyrelsen, så kallade bygdemedel. Man önskar sy upp tidsenliga dräkter till barn och vuxna, möbler, husgeråd mm för att så småningom kunna ”flytta in” i lägenheten och erbjuda tidsresor för barnen i Järpen. Man börjar med Lillvallens förskola men man önskar också, efter förebild från Hallen, kunna erbjuda andra förskolor och skolor i området tidsresor på Tossön. Härnäst planeras ett ”Öppet hus” för

allmänheten för att sprida information och väcka intresse för tidsreseprojektet på Tossön.

Strömsund, Strömsunds kommun

Här har också tidsreseloken börjat snurra. Under första delen av projektiden försökte förskola och skola tillsammans med hembygdsföreningen få till stånd en barnverksamhet i ett litet torp centralt placerat i Strömsund. Fortfarande saknas medel för att få stugan renoverad men den är räddad undan rivning och ägs numera av hembygdsföreningen. I väntan på vad som kommer att ske med stugan har ett antal förskolegrupper och en förskoleklass från Västringens, Lindbergsbackens och Myrans förskoleklasser startat med tidsresor på hembygdsområdet. Temat har varit julförberedelser förr. Under våren genomfördes även tvätt och vårstädning på gammalt vis. Då togs den gamla tvättplatsen nere vid älven återigen i bruk.

Bispgården, Ragunda kommun

På Småfolkets förskola har tidsresor genomförts under projektiden bland annat med tema tvätt och mathållning förr.

Klövsjö skola, Bergs kommun

Här har tidsresor ägt rum till medeltiden och dess pilgrimsvandringar.

I Östersunds kommun har inte intresset varit så stort för projektet. Vi misstänker att det beror på närheten till Jamtli. Behovet har inte varit lika starkt när man har geografiskt nära att beställa tidsresor eller genomföra egna Lek & lär program på Jamtliområdet.

Linneans förskola

Arbetslaget här har arbetat flera år med Tidsresemetoden både på sin egen förskola samt lånat Hackåsgården och Lek & lärmiljöerna på Jamtli för att genomföra sina egna tidsresor.

Häggenås skola

Alla barn i Häggenås skola i åldern 6–11 år har deltagit i tidsresor under projektiden.

I tidsresorna har barnen fått uppleva livet förr i timmerskogen, husliga sysslor i form av tvätt och matlagning.

Stora mattvätten i Strömsunds hembygdsgård.

Närmiljö

Av Ann-Charlotte Ernehed

Målsättningen med närmiljömetoden har från första början varit att skapa ett nätverk bland lärare i Jämtlands län, som har samma grundinställning till närmiljös huvudmål nämligen att:

- stärka den lokala identiteten
- arbeta med elevaktivt arbetssätt
- träna IT-pedagogik

Lärare och skolor som från början ingick i nätverket finns delvis kvar. De skolor som tillkommit under perioden 2001–2004 har blivit intresserade tack vare den information som spridits från Jamtli.

Arbetet på de olika skolorna har anpassats till varje skola, vilket framkommer i följande redovisning.

Krokoms kommun

Närmiljömetoden har som tidigare nämnts, vuxit fram på Änge skola i Krokoms kommun. Krokoms kommun är en glesbygdskommun med fem högstadieskolor samt en väl fungerande kulturskola. Kommunen har av naturliga skäl blivit något av en pilotkommun för att utveckla nya idéer i närmiljöpedagogiken. Under perioden 2001–2004 har två högstadieskolor samt en F-6 skola arbetat med närmiljömetoden i samarbete med Jamtli.

Änge skola, Offerdal

KK-stiftelsens ITIS-projekt

Ett arbetslag vid skolan med 7 ämneslärare och cirka 50 elever i åk 9 deltog 2001 i KK-stiftelsens ITIS-projekt. Huvudsyftet var att utveckla elevernas redovisningsformer för närmiljöforskningen genom samarbete mellan olika ämnen samt att skapa en helhetssyn på elevens lärande.

Arbetet på gick under två veckor och blev en framgångsrik vidareutveckling av närmiljöpedagogiken. Nya redovisningsformer utifrån elevernas egna val var att videofilma forskningsresultatet, översättningar av arbetet till främmande språk samt dialekt. Trots lärarnas bristfälliga kompetens i filmkunskap, klarade eleverna detta bra och blev medvetna om att de hade kunskaper som lärarna saknade. Det resulterade i en utmaning för lärarna att skaffa sig kunskaper i filmteknik

Samarbete med Hembyggsförening: Berättarkväll för allmänheten

En hembyggsförening inbjöd elever i åk 9, för att berätta om sin närmiljöforskning för allmänheten. Eleverna framträdde inför cirka 65 personer. Vanligtvis får elever omdömen enbart från sin lärare i aktuellt ämne. Skolarbete som väcker intresse utanför skolan, skapar givetvis större motivation för eleven, än när det traditionellt endast görs för läraren samt för ”att få bra betyg”.

Utställningen med elevernas närmiljöarbeten väckte stort intresse hos publiken. En positiv överraskning var att eleverna fick mycket bra kontakt med den äldre generationen. Att tonåringar diskuterar med äldre människor om sina skolarbeten, är givetvis en pedagogisk framgång. Kontakter mellan generationerna är även ett delmål i närmiljöpedagogiken.

Musikalisk tidsresa - samarbete med Jämtlands järnvägmuseiförening

”SJ, SJ – om levernet genom åren kring Näländens järnvägsstation”

På Änge skola har funnits en gammal tradition att spela musikal i åk 9.

Itis-arbetet med eleverna under höstterminen var upptakten till manuset.

Faktaunderlaget utgick från elevarbetet, som var inspirationskälla till en omfattande forskning på Minnesbanken, Lands- och Föreningsarkivet samt intervjuer bland äldre människor.

Musikalen kom att utspela sig under olika tids-epoker, från 1882 då järnvägen invigdes. Övriga akter var från 1930-tal, 1940-tal, 1960-tal samt finalen utspelade sig i nutid. Dramamusikalen spelades upp för allmänheten på SJ:s nedlagda tågstation i Näländ. Kläder lånades bl.a. från Jamtlis rekvisita avdelning samt Kulturskolan.

Nytt grepp i detta musikalarbete var att man samarbetade med Järnvägmuseiföreningen i Jämtland. Järnvägmuseiföreningen bjöd in till visning av sin lokal, en banvaktarstugan med föremål, kostymer m.m. samt lokstallarna med gamla ånglok. Föreningen samarbetade med skolan och Jamtli genom att lånade ut järnvägsdressin, järnvägslyktor, gamla uniformer m.m. samt ordna en utställ-

Bildtext... Bildtext...?????

ning med gamla fototavlor från Järnvägsmuseiföreningen. Fem pensionerade järnvägstjänstemän medverkade vid elevernas föreställningar. Dom berättade om sitt forna arbetsliv inom järnvägen under tidigt 1900-tal samt om verksamheten inom föreningen. En man som var över 90 år berättade om egna upplevelser som rallare. Det blev en mycket kreativ och uppskattad föreställning som skildrade livet på och omkring järnvägsstationen från 1880-tal fram till nutid som avslutades och kryddades med berättelser ur verkliga livet direkt av järnvägstjänstemännen. Eleverna spelade fyra föreställningar i maj 2002 samt en extra under Grogrundsveckan i Östersund augusti 2002.

Änge skola har även medveckat i projektet Steps (se nedan).

Hovs skola, Alsen

Ht-2002, Musikalisk tidsresa "Busschaufförn' i Alsen".

Ett integreringsprojekt med Kulturskolan i Krokoms kommun.

Lärare i drama, musik och dans samt närmiljökonsulten på Jamtli samarbetade med en F-6 skola. Utgångspunkten var att eleverna skulle forska om sin närmiljö. Pedagogerna i de estetiska ämnena deltog i elevernas forskningsarbete för att vara delaktiga i hur kunskapsprocessen växte fram. Arbetet pågick en temadag/veckan under 8 veckor. Pedagogerna från kulturskolan och närmiljökonsulten från Jamtli samarbetade med skolans ordinarie lärare med samtliga elever i åk F-6 under dessa temadagar. Eleverna indelades i grupper efter intresse och delvis efter ålder.

Arbetet resulterade i powerpoint presentationer, utställning, hemsidor, videofilmer, dockteater samt en tidsresemusikal med elever i åk 4-6. Temat på alla elevarbeten var elevernas närmiljö, som även blev en lyckad dramamusikalisk tidsresa för allmänheten.

Bildtext... Bildtext...?????

Cederbergsskolan, Föllinge Vt-2003

Ett integreringsprojekt mellan Cederbergsskolan – Kulturskolan – Närmiljö/ Jamtli samt Studieförbundet Vuxenskolan genomfördes under vårterminen i åk 8 på högstadieskolan i Föllinge. Målsättningen var jämförbar med F-6:an i Alsen höstterminen 2002.

Lärarna från Kulturskolan samt närmiljökonsulten arbetade tillsammans med skolans ordinarie lärare 1 dag/ vecka under cirka 8 veckor med närmiljöforskning. Redovisningarna av närmiljö-

studierna blev dels i form av utställning, videofilm samt med inslag av drama, dans och musik.

Strömsunds kommun

Frostviksskolan, Gäddede 2001-2003

Närmiljökonsulten har haft regelbunden kontakt med Frostviksskolan och vid ett flertal tillfällen besökt skolan. Eftersom det är 25 mil enkel väg till Östersund har det varit svårt för skolan att ordna med resor för eleverna till Östersund. Vid ett tillfälle har åk 8 besökt Minnesbanken. Det innebar att eleverna fick åka klockan 6 från Gäddede. Några elever som åker skolskjuts uppe från fjällbyarna startade redan klockan 4.30 för att hinna till bussen i Gäddede. Eleverna kom till Jamtli på förmiddagen och hade en temadag i Minnesbanken. Efter skoldagen satte dom sig på bussen igen för att åka tillbaka 25 mil. Av förklarliga skäl är det alltför jobbigt med sådana ”skoldagar”. Det blev ändå en lyckad dag på Minnesbanken, men det har varit mest praktiskt att närmiljökonsulten har besökt skolan för att stödja och handleda lärare och elever i samarbetet med Jamtli.

Frostviksskolan har även medvekat i projektet Steps (se nedan).

Vt-2004 Fjällsjöskolan, Backe

Åk 9 har arbetat med närmiljöforskning i ämnet samhällskunskap. Eleverna har fokuserat på företag i bygden och tagit fram historik och nutid i sina arbeten genom att göra intervjuer och studiebesök på arbetsplatserna. Arbetet har varit individuellt och eleverna planerar att spara sin arbeten i databasen samt överföra dem till Minnesbankens arkiv.

Bräcke kommun

Gällö skola, Gällö 2002-2004

Under två läsår har åk 8 arbetat med närmiljöforskning i so-ämnena och svenska.

Närmiljökonsulten har deltagit i upptaktsmöte med eleverna för att motivera och inspirera dem till att börja forska om sin närmiljö. Det första elevmötet var tillsammans med andra arrangemang som hade anknytning till bygden, bl.a.

en kvinna som spelade rollspel tillsammans med eleverna runt sin släktforskning. Spelet var bra och engagerade. Alla elever har gjort studiebesök på Minnesbanken och sökt källor till sin forskning på Minnesbanken. Gällöskolans elever har överlämnat sina elevarbeten till elevarkivet.

Gällö skola har även medvekat i projektet Steps (se nedan).

Bergs kommun

Rätans skola, Rätan 2002-2004

Närmiljökonsulten har haft heldagskurs på skolan i närmiljöpedagogik.

2002/2003 har elever från högstadiet arbetat med närmiljöforskning. Eleverna har besökt Minnesbanken och fått introduktion samt arbetat med egna sökuppgifter i arkivet.

Härjedalens kommun

Södra skolan, Sveg 2001-2003

Hela arbetslaget på skolans högstadium har deltagit i en heldagskurs i närmiljöpedagogik på Jamtli. Det har även genomförts en nätverksträff i närmiljöpedagogik samt kurs i databasen för lärarna på Södra skolan i Sveg. Skolan har lagt upp närmiljöstudierna som en temavecka varje år där temat har varit t.ex. Samer och 1950-tal.

Östersunds kommun

Vt 2002 Wargentinskolan, Sh- samt barn- och fritidsprogram

Eleverna har haft temadagar på Minnesbanken och även sökt källor på egen hand i arkivet. Elevarbeten är inlagda i elevarkivet.

Vt 2003 Palmcrantz skolan, Sh-program

Eleverna har gjort närmiljöarbeten som projekt i åk 3. De har besökt Minnesbanken och själva forskat efter källor där. Elevarbetena är inlagda i Minnesbankens elevarkiv.

Vt 2004 Palmcrantzskolan, byggprogram,

Eleverna på byggprogrammet har gjort arbeten om ”Ett hus i min hembygd”. I arbetet har ingått ordinarie arbetsuppgifter på byggprogrammet. Uppgif-

terna har fokuserats på ett hus som eleverna känner till och kan dokumentera bl.a. med hjälp av foto. Eleverna har haft studiedag och fått information på Minnesbanken samt arbetat med att själva söka källor på arkivet. Byggeleverna har även haft en halvdags utbildning hemma på sin skola för att kunna använda databasen och spara sina arbeten i databasen för att sedan lägga ut arbetet på hemsidan.

Parkskolan 2003–2004

Närmiljökonsulten har besökt arbetslaget vid flera tillfällen för att handleda och stödja planeringen av temat samt medverkat vid upptakten med eleverna i åk 8 för att inspirera och motivera dem till att forska om närmiljön.

Eleverna har besökt Minnesbanken samt arbetat på tematid med sin forskning.

Parkskolan har även medverkat i projektet Steps (se nedan).

Primrose friskola, Östersund 2002–2004

Närmiljökonsulten har besökt skolan under 2002/2003 och hållit en halvdagskurs med hela arbetslaget. Olika elevgrupper har besökt Minnesbanken och fått en introduktion om Minnesbanken samt handledning i att arbeta i arkivet. Eleverna från Primrose har haft som arbetsuppgift att under 1–2 dagar sitta på Minnesbanken och utföra sin forskning där. En återkommande uppgift för samtliga grupper har varit att forska runt ämnet ”sagor och sägner”.

Skolan har en tydlig inriktning att arbeta tematiskt och ämnesintegrerat, vilket medför att närmiljöpedagogiken passar bra in i skolans arbetsformer.

Integreringsprojekt Jamtli, Länskulturen, Lands- och Föreningsarkiv, Bibliotek samt skolor i Jämtlands län

Projektet Lustfyllt lärande har under sista verksamhetsåret samverkat med ett annat lokalt projekt – ”Steps – film och media som uttrycksmedel”.

Steps är ett samarbete mellan film- och konstkonstnärerna vid Länskulturen, Närmiljö- och mångkulturkonsulterna vid Jamtli, arkivpersonal vid Lands- och Föreningsarkiv samt Bibliotek.

Projektets syfte är att:

- utveckla en metod för gränsöverskridande samarbete mellan kulturinstitutioner
- utforska och stimulera det egna berättandet och skapandet hos unga människor
- ge unga människor i Jämtlands län möjlighet att möta det professionella kultur och konstillivet, såväl institutioner som fria utövare

Målet har varit att stimulera elever i länet att berätta om en plats med hjälp av film. Projektet har erbjudits en skola/kommun i Jämtlands län. I filmen ska olika saker belysas vid olika skolor. Närmiljö har varit huvudtemat vid fyra av skolorna, nämligen Änge skola/Krokoms kommun, Parkskolan/Östersunds kommun, Frostviksskolan/Strömsunds kommun samt Gällö skola/Bräcke kommun. Förutom det givna närmiljötemat har man haft olika infallsvinklar vid olika skolor. Steps vill införa ett samtida perspektiv på den lokala historien samt erbjuda konstnärliga presentationsformer och möjligheter att använda nya media för den sortens forskning som närmiljöstudier innebär. Parkskolan hade perspektivet närmiljö kontra mångkultur. Här var även en konstnär, Cecilia Parsberg huvudaktör och inspiratör för eleverna. Frostviksskolan i Gäddede hade närmiljöstudier med stöd av arkiv och bibliotek samt en författare, Bo R. Holmberg. I Gällö skola var närmiljöstudier huvudtema med inriktning på dokumentärfilm och animerad film. Här var filmkonstnär Leo Brusewitz inspiratör för eleverna.

Arbetet med Steps har bidragit till att skolorna har hittat nya vägar att presentera närmiljöforskning på. Samarbetet mellan kulturinstitutionerna Jamtli- Landsarkiv- Föreningsarkiv- Länsbibliotek har gett lärare och elever inblick i vilken information som finns inom de olika institutionerna. Personal från arkiv, Jamtli, bibliotek samt konstnär och författare har besökt skolorna innan projektet har startat, för att lärare och elever skulle bekanta sig med personerna som skulle ansvara för temaveckan samt även vara en förberedelse på arbetet under den aktuella filmveckan.

Steps projektet har fått mycket positivt gensvar på samtliga skolor och såväl lärare som elever har varit mycket motiverade, engagerade och kreativa i att förbereda, spela in samt redigera filmerna.

Intresset från övriga landet och även internationellt har framför allt när det gäller Tidsresemetoden ökat under hela projektiden.

Detta har lett till föreläsningssupdrag, arbetslagsutbildningar och även regelrätta Tidsresemetodikkurser förlagda ute i landet. Målgrupper är även här till exempel kultur- och utbildningsförvaltningar, kulturskolor, lokala museer, bibliotek och hembygd föreningar.

Dessa målgrupper kan i sin tur nå en stor mängd personal och barn inom förskola och skola.

Vid barn och utbildningsförvaltningen i Smedjebacken har en koordinator varit anställd för att underlätta kontakten emellan skolan och närsamhället i kommunen. Att arbeta med kulturarv och barnens närmiljö har varit ett av delmålen i projektet. Tillsammans med några representanter från skolorna i kommunen samt en lokal hembygd förening deltog koordinatören i en Tidsresemetodik kurs på Jamtli.

Därefter har man inspirerats av metoden om att den på plats i kommunen.

Kulturskolorna som deltagit på våra utbildningar har också nått och när en stor målgrupp av både barn och personal inom skola och förskola. Tidsresorna har varierat från tema "linet" vid Jansagården utanför Sandviken, Sandvikens kulturskola, till levandegörandet av Olle Olsson- huset i den äldre stadsdelen Hagalund, Solna kulturskola samt Saldemakarens hus i samma område.

Intressant har också utbytet med andra museer varit. Här har utbytet bestått i ett metodiskt givande och tagande, till exempel Stockholms Stadsmuseum och deras nya utställning "Torget" riktad till barn och familjer och Multeums, Strängnäs museums lekhörna "Grassagården" i deras nya kombinerade museum och bibliotek med flera. Det har även varit ett utbyte när det gäller rekvisita till olika tidsreseteman. Även ett mera kompetensutvecklande hantverksmässigt utbyte har skett med Lycksele Skogsmuseum

Tidsresor i övriga landet

Ingels skola i Rättviks kommun, Dalarna

Här har barnen fått uppleva heldags tidsresor, som gått ända tillbaka till Vikingatiden och till förra sekelskiftet där bakning var temat. En upplevelse-resa "Till jättar och vättar" har också genomförts i skolans närmiljö.

Villaryds- och Blåklockans förskolor, Johan Skyttes skola, Lycksele kommun, Västerbotten

Här pågår arbetet med tidsresor inom ramen för ett projekt finansierat av länsstyrelsen kallat PRIO-projektet. Syftet är att öka intresset för företagsamhet och entreprenörskap hos barn och ungdomar i länet, vilket ska främjas genom kreativa arbetsätt. Företagen inom projektet har i uppdrag att hjälpa förskolorna/skolan att ta fram fakta- och underlagsmaterial till tidsresor och de

olika historiska epoker som dessa går till. Projektet samarbetar med Skogsmuseet, Lycksele Sameförening och hembygd föreningarna på orten.

På Blåklockans förskola fryses tiden till 1792 – det år då byn fick sina första nybyggare. I tidsresorna får barnen namn efter de första nybyggarna i Rusksele. Barnen är i vissa fall ättlingar till dessa och intressanta släktrationer uppstår. Man använder sig av hembygdsgården för genomförandet av sina tidsresor, och bygger även tillsammans med barnen upp ett gammeldagsrum i förskolan där rekvisitan skapas av barnen.

Villaryds förskola arbetar också med att skapa ett förr i tiden rum, som byter skepnad allteftersom olika historiska skeenden tas upp. De genomförda tidsresorna utspelar sig både i rummet, i utemiljön och på Gammplatsen, Skogsmuseets område.

I förskolan Grävlingens förr i tiden rum startar tidsresan.

Johan Skyttes skola, Lycksele

Målgruppen är främst 6–11 åringar. Temat för vårens arbete är Linnés tid, 1730-talets Lycksele. Detta var en tid då samerna utgjorde den största befolkningsgruppen. Under vårterminen har barnen forskat om den tid de ska resa till, både hur situationen såg ut lokalt men även med utblickar nationellt och världen i övrigt. Under maj månad utmynnar deras arbete i tre stycken heldags tidsresor på Gammlplatsen.

Förskolan Grävlingen, Strängnäs

Även i Sörmland har man startat verksamhet med tidsresor. Förskolan Grävlingen tog fasta på att tillsammans med barnen skapa ett gammeldagsrum på förskolan. Rummet används idag vid upptakten till tidsresorna samt till barnens fria lek. På förskolan finns nu också en handelsbod. Tidsresor i teman som matt- och klädtvätt, julstök och handel har genomförts.

Tidsresor utomlands

Finland

Kurser med inslag av att kursdeltagarna praktiskt får prova på en upptakt till en tidsresa har genomförts i Finland under projektiden. Det ena kursen arrangerades av Helsingfors universitet och var en fortbildningskurs i hur man kan arbeta med sin närmiljö. Den riktade sig till lärare inom förskola och skola samt museer och hembygdsföreningar. Även i Wasa vid Stundars friluftsmuseum har en liknade kurs hållits riktad till främst museipersonal.

Norge

Föreläsningar har ägt rum under projektiden för ett antal norska förskolor från Trondheim.

Föreläsning och kontakt med BIN, nätverket för barnkulturforskare i nordn har också knutits under projektiden.

Problem

Kontakten med förskolan/skolan

En slutsats som man kan dra av projektet är att man inte ska vänta sig att alla störtar hem och släpper allt annat för att pröva nya metoder. För vissa har startsträckan varit kortare för andra längre. Några har både gått kurs och deltagit i några nätverksträffar innan de känt sig mogna att prova metoderna, medan andra bara efter två dagar från kurstillfället startat med egen verksamhet. Mycket kan spela in, den egna arbetssituationen i förskolan/skolan, kollegers och arbetslednings intresse och stöttning. Allmänt känt är hur arbetsbördan inom förskolan har ökat under de senaste åren. Utrymmet till planeringstid har blivit allt mer begränsat.

Det har tagit lång tid att bygga upp ett kontaktnät med skolorna. Ett stort problem har varit att erbjuda studiedagar och kurser när alla lärare är undervisningsfria. Det saknas en övergripande organisation som samordnar studiedagar och kurser för länets skolor, vilket gjordes tidigare. Problemet är särskilt stort på högstadium och gymnasieskolor, eftersom lärarna har svårt att bli friställda från sin undervisning. Studiedagarna under ett läsår är dessutom ofta inbokade för intern utbildning inom varje rektorsområde.

Ett annat problem är att det tar tid att etablera nya idéer på en skola. Varje skola har sin kultur, och det krävs att flera ämneslärare i ett arbetslag är intresserade för att starta ett ämnesövergripande projekt. Problemet har dock minskat allt eftersom fler skolor har upptäckt vilka positiva möjligheter som metoderna för med sig. Det är dock ett känt problem, att attityden till icke traditionella arbetsätt varierar på skolorna och att mötet med nya arbetssätt kan skapa konflikter. Många lärare upplever trygghet i det invanda arbetssättet. När skolan blir mer pressad, sociala problem, ekonomiska nedskärningar osv. ökar kan det av vissa lärare upplevas som hotfullt att gå in i nya arbetssätt.

Vi har därför upplevt att det är viktigt med ge-

mensamma upplevelser och att man är minst två stycken som kan stötta och hjälpas åt när verksamheten ska genomföras på hemmaplan.

Förskolan/skolan och museet är två helt skilda kulturer som möts. Museet har liten kunskap om kulturen i skolan, likväl som skolan saknar insikt i museets värld. Pedagogik är ett odefinierat begrepp inom museivärlden, eftersom museipersonal i regel saknar pedagogisk utbildning. Förskolan och skolan har liten kunskap om vilka möjligheter och rättigheter man har för att använda museet som kunskapskälla. För att ett meningsfullt samarbete ska förverkligas måste man öka kunskapen om varandra. Därför är det viktigt att konsulten kommer till skolan och att eleverna kommer till museet.

Det är stor skillnad mellan att göra ett lösryckt skolbesök enbart någon timme på museet, jämfört med att få lärare och elever att långsiktigt planera in ett tematiskt arbete med museet som kunskapskälla. Kulturarvet som tema är ett processinriktat skolarbete som sker på läns museet, i arkiven, i kulturmiljöer runt om i länet, men framför allt ett arbete som huvudsakligen sker som en utvecklingsprocess inom den enskilda eleven.

De olika förutsättningarna i länets olika kommuner har avspeglat sig tydligt i projektet. Under den inledande fasen var vi i kontakt med skolcheferna i resp. kommun för att få möjlighet att på rektorstäffar informera om projektet och de subventionerade fortbildningsmöjligheter som gavs. Vissa kommuner tog emot oss men till andra kommuner fick vi inte komma eftersom skolcheferna ansåg att den typ av fortbildning som vi erbjöd inte låg inom ramen för deras prioritering. Dessutom ansåg man att dessa rektorsträffar var till för interna frågor där det var problematiskt för oss att närvara. I dessa kommuner har i stället lärarna och rektorerna på eget bevåg kontaktat oss genom den information de fått av oss via utskick och främst via personliga kontakter.

Intern problematik

De nedskärningar som drabbat länets förskola/skola har påverkat projektet. Stor kraft har gått åt för att upprätthålla vår ordinarie förskoleverksamhet inom Jamtli, vilket gjort det problematiskt för personalen att vara tjänstledig på heltid för att arbeta med projektet. Detta har påverkat spridningsarbetet. De kommuner som visat intresse har kunnat bearbetas men det har varit svårare att hinna med de som krävt större sammanhängande insatser. Dessutom har dokumentationen av metoderna via boken Tidsresan – Lek och fantasi som pedagogisk metod, samt lärarhandledning Närmiljöpedagogik tagit tid från spridningsarbetet. Dessa har dock varit en viktig förutsättning för att spridningsarbetet ska lyckas och kunna fortsätta.

Eftersom metodspridningen genomförts av projektanställda konsulter, avbryts stödet till skolor och förskolor från museet väldigt abrupt då projekttiden tar slut. Det utvecklingsarbete som har förverkligats inom Lustfyllt lärande är värdefullt både för skolutvecklingen i länet och för den museipedagogiska utvecklingen i landet. Fasta tjänster saknas för ett fortsatt spridningsarbete. Så länge inga ytterligare resurser kan tillföras blir metodspridningen fortsättningsvis helt beroende av hur verksamheten inom den ordinarie förskole- och skolverksamheten prioriteras.

Framgångar

Bidrag till skolutveckling

Trots ovanstående problematik har vi fått ett stort gensvar från målgruppen. Vi har kunnat se hur de lärare inom förskola och skola som anammat metoderna inte tröttnar efter något år utan hur metoden genomsyrar deras arbete år efter år. Man utvecklar nya tidsresor i nya teman, och tidsresemetoden används inte bara för att resa i tiden utan också till andra platser och världar. Närmiljöpedagogiken används både för historiska teman, samt mer nutidsorienterade ämnen och redovisningsformerna utvecklas hela tiden. Vi ser hur nya möjligheter öppnar sig i nyttjandet av metoderna. Att våga släppa in ett lekfullt sinne och att bejaka elevernas intressen bär långt och bidrar på sikt till skolutveckling.

Ny framtida roll för museet

Vi ser framför oss en framtida museimodell där museets roll alltmer blir att handleda och sprida metoder i dialog med förskola/skola. En roll där museet som genomförare av program för förskolan/skolan kompletteras av rollen som metodförmedlare, rekvisita- och faktabank. Lärarna i förskolor och skolor är de som känner sina barngrupper och klasser bäst, vet deras behov och kän-

ner till vilka mål som ska uppnås inom respektive verksamhet. Museerna förfogar över kunskap om vår kulturhistoria, fantastiska miljöer, föremål och arkivmaterial ur historien som kan berätta om livet förr. Att mixa dessa två världar, att ge lärarna redskap och tillgång till kulturarvet genom stöd, handledning, utlån av rekvisita mm kan skapa förutsättningar för att ännu fler barn och ungdomar tillägnar sig ett historiskt perspektiv. Ett kulturarv som förankras i deras egen närmiljö, på plats där de bor, men givetvis med utblickar gentemot sin omvärld.

Stärkt kontakt med Mitthögskolan

Kontakten mellan museet och institutionen för utbildningsvetenskap på Mitthögskolan har under projekttiden stärkts och fördjupats. Det har bl.a. lett till 5-poängskursen i Kulturarv och Lärande som startas under hösten 2004. Samarbetet har dessutom gett framtida förutsättningar för att det metodiska utvecklingsarbetet vid museet får en ordentlig förankring i pedagogisk teori.

Ökat samarbete med hembygdsföreningar

Samarbetet emellan förskola/skola och hembygdsföreningar har utvecklats under projektiden. Vi ser exempel på hur många av tidsresegrupperna använt sig av sina hembygdgårdar och att medlemmar ur hembygd-föreningarna deltagit i genomförande av tidsresorna. En del hembygdsföreningar har stöttat vad gäller tillverkning av rekvisita, byggande av Lek & lärmiljöer med mera. Lek & lärmiljöer som sedan kunnat nyttjas under sommarens turistsäsong till gagn för hembygdsföreningen. Elevers närmiljöarbeten har kunnat knytas till hembygdsföreningarna och gett ökat intresse för hembygdsföreningarnas arbete bland allmänheten. Vi kan se hur en kulturturistisk dimension riktad till barn och barnfamiljer med utgångspunkt från ungdomars intresse för hembygden börjat utvecklas under projektets gång. En utveckling i sin linda men där många står i startgroparna för ytterligare spännande verksamhetsformer.